

Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka organizavo jau 23-iąją mokslinę konferenciją kultūros paveldo aktualinimo tema. Šiemetė skirta lietuviškai spaudai – „Lietuviškos spaudos tėkmėje: Panevėžio regiono periodiniai leidiniai 1918–1940 metais“.

„Šiemet minime 120-ąsias spaudos lietuviškais rašmenimis atgavimo metines. 1904 m. gegužės 7 d. atsisakyta lietuviškos spaudos draudimo, kurį net 40 metų vykdė Rusijos carinė valdžia. Praėjus dar 20 metų išleistas pirmasis lietuviškas periodinis leidinys mūsų mieste – savaitraštis „Panevėžio balsas“. Šiemet jam sukako 100 metų. Bendradarbiaujame su Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka skaitmeninant ir viešinant 1924–1935 m. išleistus leidinio numerius. Jie visiems jau prieinami interneto portaluose „Panevėžio kraštas virtualiai“ ir www.epaveldas.lt. Pirmuosius numerius galima pasiskaityti jau dabar“, – sakė bibliotekos direktorė Greta Kėvelaitienė.

„Simboliška ir labai prasminga, kad paminėti dvi reikšmingas lietuviškos spaudos sukaktis esame sukviesti į šiuos knygų namus, tą pačią vietą, kur prieš 100 metų užiančioje spaustuvėje spaudos mašina į pasaulį paleido pirmąjį „Panevėžio balso“ numerį. Panevėžys visada buvo, yra ir bus šviesių, skaitančių žmonių miestas. Juk argi ne unikalu, jog net šiame technologijų amžiuje panevėžiečiai tebeskaito popierinį „Panevėžio balsą“? Be to, tai vienas iš vos dviejų laikraščių Lietuvoje, įkopusių jau į antrą šimtmetį“, – įteikdama padėką bibliotekai sakė „Panevėžio balso“ redaktorė Inga Kontrimavičiūtė.

Svarbus šaltinis

G.Kėvelaitienės teigimu, periodinė spauda – savo laikmečio atspindys, labai svarbus šaltinis vieno ar kito laikotarpio ne tik istoriniams įvykiams atkurti, bet ir pajusti laikmečio dvasią, visuomenės nuotaikas ir lūkesčius. Todėl periodikos istorijos tyrimai yra labai svarbūs tarpdisciplininis požiūris. Galimi skirtingi pjūviai – turinio, asmenų veiklos ir biografijų studijos, leidybos ekonominių aspektų, kitų šalių periodikos leidybos istorijos lyginamieji tyrimai ir pan.

Daugelį šių pjūvių ir atspindėjo konferencija.

Per 30

Bibliotekos Kultūros paveldo tyrinėjimo ir skaitmeninimo skyriaus tyrėjas Raimundas Klimavičius pateikė 1918–1940 m. Panevėžio regiono lietuviškos periodinės spaudos apžvalgą.

„Regione buvo leidžiami 31 pavadinimo laikraščiai ir žurnalai – apie 1,5 proc. visos tuo laikotarpiu spausdinamos periodikos Lietuvoje. Kokioje vietovėje leisti leidinį, lėmė leidėjo gyvenamoji/veikos vieta, politiniai-ideologiniai (partijų, organizacijų, konfesijų ir pan.) tikslai. Tarp laikraščių ilgiausiai egzistavo „Panevėžio balsas“ (572 numeriai) ir Biržų „Sėjėjas“ (356), žurnalų – „Mūsų žodis“, leistas Biržuose. Periodiškumas buvo įvairus – kasdien leidžiamų nebuvo, tiražas skirtingas – 1000–3000 egz. Didžiausiu tiražu (iki 25 000 egz.) 1926 m., prieš rinkimus į III Seimą, Panevėžyje išleistas agitacinis leidinys „Rinkimų verpetai“, tačiau jis dingo iškart po rinkimų“, – sakė R. Klimavičius.

Įdomu tai, kad leidinių redaktoriai (daugiausia vyrai), formavę leidinio veidą, savo pagrindine profesija buvo „toli nuo žurnalistikos ir literatūros“. Kita vertus, periodinio leidinio metrikoje ne visada būdavo nurodomas tikrasis redaktorius. Būdavo ir „atsakomasis redaktorius“, atsakingas už paskelbtą informaciją, kuris prireikus atstovaudavo leidiniui teismuose.

R.Klimavičiaus pranešimas – pirminiai duomenys tolesniems, detalesniems, išsamiesiems istoriniams tyrinėjimams apie regiono periodinių leidinių leidybą ir sklaidą.

Pirmojo redaktoriaus pėdsakais

Istorikas Leonas Kaziukonis aiškinosi, kas buvo paslaptinis pirmojo mūsų mieste lietuviško laikraščio „Panevėžio balsas“ steigėjas ir pirmasis redaktorius Stasys Liutkevičius.

Kodėl paslaptinis? Nes apie jį labai mažai informacijos – neišlikę dokumentų, neskelbta prisiminimų. L. Kaziukonis papasakojo, ką jam visgi pavyko apčiuopti, rasti archyvuose ir kt. šaltiniuose. Atspirtimi tapo panevėžiečio muziejininko Donato Pilkausko straipsnis, kuriame S. Liutkevičius įvardytas kaip matininkas.

L.Kaziukonis pristatė sužinotus faktus. Keli iš jų: S. Liutkevičius gimė 1884 m. sausio 24 d. valstiečių šeimoje Panevėžio valsčiuje (greičiausiai Subačiuje), iš pradžių dirbo braižytoju, matininko padėjėju. Buvo 1905 m. revoliucinio judėjimo narys, socialdemokratas. Po revoliucijos išvyko į Užbaikalę. Dirbo matininku Čitoje. Atvykęs į Panevėžį gyveno dabartinėje Vasario 16-osios gatvėje, šiuo metu verslininkui V. Karpenkai priklausančiame name. „Panevėžio balso“ leidėjo ir redaktoriaus pareigas perdavė labiau šioje srityje prityrusiam draugui Konstantinui Jasiukaičiui, matininko, žemės tvarkytojo darbą tęsdamas Utenos regione. Buvo šaulių sąjungos narys. Sovietų ištremtas į Sibirą, 1943 m. nuteistas 10 metų lagerio. Į Lietuvą 1954 m. grįžo pasiligojęs, apsigyveno pas dukrą netoli Subačiaus. 1989 m. reabilituotas.

L.Kaziukonis pažadėjo tyrinėjimus apie S. Liutkevičių tęsti.

Sugyventi tautos

Žydų spaudą tarpukario Panevėžyje apžvelgė Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Judaikos tyrimų centro vyr. tyrėja Rasa Stakauskaitė.

Jos duomenimis, Lietuvoje įvairios žydų organizacijos, profsąjungos spausdino apie 280 leidinių. Tai buvo platforma skleisti savas idėjas.

„Lietuvai netekus Vilniaus ir Vilniaus krašto, centras persikėlė į Kauną. Arčiau pastarojo buvo ir Panevėžys, taip augo jo reikšmė. Visą Lietuvą žydai vertino kaip vietą, kur gali sugyventi visos tautos. Atsižvelgus į laikmetį, atskyrę lenkus ir rusus“, – apibendrina.

Nuo 1914 m mieste buvo spausdinami „Mūsų kraštas“, „Panevėžio lapelis“.

Pranešėja daug dėmesio skyrė aktyvaus Panevėžio žydų visuomenininko Urijos Kacenelenbogeno asmenybei ir jo redaguotam almanachui „Lite“ („Lietuva“).

Keisti gyvenimą

1904–1914 m. lietuviškos spaudos žinias apie Panevėžį ir jo gyventojus pristatė Lietuvos istorijos instituto dr. Olga Mastianica. Jai buvo įdomu panagrinėti, kodėl ir kokiomis žiniomis siekta pasidalinti viešajame diskurse; kokios viltys sietos su periodikos įtaka miesto gyvenimui; kiek spauda tapo miesto visuomenės konsolidavimo/atskirties priemone.

Pranešėjos teigimu, buvo akivaizdus spaudos noras keisti gyvenimą. Ji tapo diskusijų erdve, sprendimų skatintoja. Pavyzdžiui, skatino globos draugijas remti negalinčiuosius dirbti, fiksavo socialinės rūpybos raidą ir problemas, skatino sveiką gyvenseną, bendruomenines labdaros akcijas.

„Ar buvo poveikis gyventojams? Akivaizdu, kad Vilniaus ir Kauno laikraščiai grįžtamąjį ryšį turėjo. O Panevėžys jiems siuntė daug žinučių“, – sakė.

Telkti ir išsaugoti

Lietuvos istorijos instituto dr. Dangiras Mačiulis apžvelgė lietuviškąją spaudą Latvijoje nuo pirmųjų laikraščių iki 1940 m.

Skačiuojama, kad I pasaulinio karo išvakarėse vien Rygoje gyveno 35 000 lietuvių – ji buvo

lietuviškiausias miestas. Natūralu, kad augo informacijos poreikis, tai paskatino spaudos atsiradimą. Tiesa, lengva nebuvo. Pavyzdžiui, vieno lietuviško leidinio steigėjai leidimo laukė dvejus metus – tiek laiko valdžia nerado lietuvių kalbą mokančio cenzoriaus jam tikrinti.

Iš pradžių spauda buvo labiau pramoginė („Juokdarys“), vėliau atsirado „Rygos garsas“, „Rygos naujienos“ ir kt. Vystėsi konkurencija dėl skaitytojų.

„Vėlesni leidiniai gaudavo paramą iš Lietuvos valstybės, nes atliko dvi misijas – telkė lietuviškąją bendruomenę, buvo instrumentas išsaugoti tautinę tapatybę“, – sakė dr. D. Mačiulis.

Nuo poetikos iki detektyvo

Poetinę Atgimimo retoriką 1917–1921 m. lietuvių ir latvių spaudoje pristatė Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto dr. Viktorija Jonkutė. Jos teigimu, istorinis virsmas čia atspindėtas santūriai. Kita vertus, veikė cenzūra. Visgi buvo daug rašoma apie karo naujienas, dingusius žmones ir pan., aktualijos pateikiamos pasitelkus metaforas, simboliką, poetinę kalbą, tautinės kultūros motyvus, mitologinius elementus ir pan.

Lietuvių kalbos instituto dr. Kotryna Rekašiūtė pristatė XIX–XX a. pr. lietuviškoje periodinėje spaudoje skelbtą informaciją apie masonus, Biržų krašto muziejaus „Sėla“ atstovė Vijolė Nikšienė – Biržų spaustuvės išleistos Stasio Matulaičio „Lietuvių tautos istorijos“ detektyvą, Latvijos nacionalinės bibliotekos dr. Jana Dreimanė – Nepriklausomos Latvijos Respublikos (1918–1940) spaudos apžvalgą, komunikacijos centro „Kalba. Knyga. Kūryba“ direktorė Lionė Lapinskienė – lietuvių kalbos norminimą „Panevėžio balse“ ir Petro Būtėno „Kalbos kertelėje“.

Mokslinės konferencijos organizatorė – Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka. Partneriai – Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas, Panevėžio kraštotyros muziejus, Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, Lietuvos istorijos institutas.

Get real time update about this post category directly on your device, subscribe now.

[Subscribe](#)